

Novembre del 1958

RETROCEDIR INNECESSARIAMENT

Des de fa temps, s'observa en alguns llibres publicats a Catalunya un cert afluirament pel que fa a la disciplina que ens havia permès codificar el nostre idioma. Potser el mal arrenca de les primeres obres editades després de la guerra, venent obstinades restriccions i subjectant-se al perillós criteri de respectar l'ortografia en que foren escrites, sota el pes de les limitacions de l'època o dels autors. Hi han ajudat també dos factors molt discutibles: el retorn al "català que ara es parla" i el desig d'atreure's els escriptors valencians i balears a base de concessions lingüístiques, que sovint no passen de donar forma escrita a uns vicis locals de pronunciació.

Tot això es produeix en un moment perillosíssim, quan el català ha de sobreviure a la impossibilitat d'ensenyar-lo a les escoles, a la falta de diaris i revistes i al fet d'enfrontar-se a una massa d'immigrants que creix d'una manera constant. I el pitjor és que la iniciativa desintegradora parteix, segons sembla, de nosaltres mateixos, sense imposicions ni oposicions massa fortes, com si no hi hagués res a tèmer i ens poguéssim permetre el luxe de començar el descens a mitja escalada, acceptant l'atomització de l'idioma sense haver cobert l'etapa de la seva fixació.

Es tan recent la feina extraordinària realitzada per Pompeu Fabra i tan viu el respecte que inspira el seu geni, que hauriem d'aprendre'l abans de provar de completar-lo o corregir-lo. El cert és que ens falta molt encara per arribar-hi; són poquíssims els catalans que escriuen — i que parlen — la nostra llengua amb la senyora correcció que es despren de les normes del mestre. Els demés ens afanyem bonament per aconseguir-ho i ens desorienta la subtil dosificació de vocals en alguns mots, canviant-les de tant en tant a resultes, suposem, de doctes reunions. Trobem inobjectable que els valencians diguin dessert, devuit i denou, per exemple, però ens desconcerta trobar aquestes grafies en el "Diccionari general de la llengua catalana", acceptades recentment com a correctes, de la mateixa manera que ens desconcertaria veure-hi canaia, tai i oreia malgrat ésser formes tan vives en alguna de les nostres comarques. Si es tracta d'un mirallet de caçar aloses, d'un ardit primari i carregat de bona fe per a guanyar-se la simpatia i la companyia més sòlida en l'idioma comú de gent d'altres zones, sembla que es faci poc honor a la seva intel·ligència. L'intent de comprar la voluntat canviant una consonant per una vocal en el femení dels adjectius

pronoms possessius —triat com a cas entre altres igualment significatius— s'assembla massa al vell sistema de conquerir a base d'oferir collarets de vidre als indígenes.

Donada la situació penosa de les nostres lletres i, sobretot, dels perills gravíssims que amenacen el nostre idioma, es podria creure que tot això és el de menys, que la qüestió és aconseguir uns guanys en quantitat encara que sacrificuem la coherència. Però un cop acceptat el passatge en qualsevol tobogan imaginari, es fa difícil aturar-se en la baixada i ens trobem que en obres emparades per firmes editorials prestigioses, integrant col·leccions dirigides per escriptors excel·lents, hi passen amb una infeliç naturalitat, sense l'avis de les cometes ni del canvi de caràcter de lletra, mots com calbo, panyo i alambrada, o bé expressions com per mor de, que fan pensar que les bateries de l'atracció lingüística es dirigeixen triomfalment a favor dels andalusos.

L'expressió "el català que ara es parla", reviscuda en nom d'una difusió la conveniència de la qual se'n escapa, té dins la seva infelicitat un aire inefable de no voler dir res. El català parlat per qui, en quin lloc, a quin grau de cultura? Som un poble que llegeix més a condició que ens siguin servits textos mal escrits?

Es pintorescament estúpid que un bon coneixedor de l'idioma, tenint a càrrec seu una responsabilitat editorial important, deixi en el text sot-

mès a la seva revisió el mot barco, donant a entendre, pensem, que els subscriptors i els compradors que han de tenir el llibre a les mans perdríen el fil de la narració si topaven amb la paraula vaixell. Hi ha damunt la taula —i hi estarà durant molt temps— la qüestió que la falta de qualitat literària sembla exercir un gran atractiu sobre les masses. Es una qüestió universal, que a tot arreu es té respectuosament en compte a l'hora d'omplir els fulls de comandes. Per ara, els viatjants van més ben vestits que els mestres i es veuen més pròspers.

Però nosaltres anem més lluny. Presència o absència de qualitat literària és un afer excessivament subtil per al presumpte lector que no es podria imaginar un personatge de novel·la calb, però que somriu satisfet, sabedor de què va, quan ensopega amb un de calbo. Feta aquesta concessió, s'ha de confessar, que realment la gramàtica i l'ortografia fan nosa per a establir contacte amb aquests esperits senzills.

Així, amb una certa constància, llibres escrits amb els peus sorgeixen al mercat i a la història, aureolats per la simpatia dels qui veuen venir les coses de lluny i ja estructurèn la Catalunya del futur, poblada de xaves de tota mena i de totes les procedències. Ara, quan algun peninsular fa la vella i profunda pregunta de si el català és un dialecte, se li pot contestar que no, però que es treballa estrènuament perquè aviat ho sigui.

L'IDIOMA PROPI COM A MIRALL DE L'ANIMA

A Barcelona s'ha suscitat una polèmica entre dos escriptors molt coneguts. Un d'ells exerceix funcions dirigents en una col·lecció prestigiosa i, aparentment després de pensar-ho molt, ha arribat a la conclusió que en el moment actual la novel·la catalana té una gran vitalitat, "però no la novel·la catalana escrita en català sinó aquella escrita en castellà per autors nascuts, formats o residents a Catalunya". Alçat com a bandera aquest descobriment tan personal, l'autor converteix la pensada en militància i comença a encarregar per a la seva col·lecció originals escrits en castellà, per a ésser traduïts i publicats en català. Al mateix temps, refusa obres que li són ofertes per escriptors fidels a la nostra llengua, donant a entendre que aquesta fidelitat va aparellada (qui sap per quines inextricables associacions) a una falta d'atractiu sobre el públic lector. No cal referir-se a la mena de partidaris que trobarà la idea, ni la classe de patrocinadors als quals pot aspirar. Sense que es vulgui dir que l'autor de la troballa hi hagi pensat, és un punt de vista que pot aspirar a les correspondències individuals.

El primer que s'acut en prendre contacte amb la revolucionària posició és que, tenint en compte que els catalans poden llegir en castellà, la feina de les versions i les reversions és del tot innecessària i paradoxal, una vana manera de teixir la boira sense objectiu aparent. Però el propòsit hi és, mig amagat, sibil·lí: es tracta, també en aquest cas, de noves caceres proselitistes —hi ha qui caça sempre sense respectar les vedes— i el que es vol és guanyar-se la voluntat dels nostres paisans novel·listes que han perdut l'adhesió a l'idioma matern. Si no anem errats, l'operació abasta mitja dotzena de noms, a tot estirar, que han aconseguit una certa fama en les lletres castellanes. A canvi d'atreure'ls i d'invocar una hipotètica elevació dels tiratges, es fa més difícil, encara, la mística de servir dels fidels. La justificació emprada preferentment és la dels tiratges alts: mes lectors, més eufòria editorial. No obstant, un intel·ligent i lúcid mitjancer en la discòrdia ha fet observar que els tres mil exemplars d'un títol d'èxit que són absorbits per una població de sis milions de persones que llegeixen el català, correspondrien a edicions de setanta-cinc mil per a les zones po-

blades pels cent-cinquanta milions d'éssers de parla castellana. Naturalment, s'han de descomptar les altíssimes xifres d'analfabets que afeixuguen aquesta cultura que tan sovint es presenta com a superior a la nostra, però així i tot els tiratges de novel·les en castellà són molt inferiors al que seria lícit suposar. De la qual cosa es desprendria (si la vida fos tan alegre com pretén l'autor de la idea de les traduccions de retorn) que la feina a fer és tota una altra. Ja que es prova amb números, terrible força de l'època, que els catalans llegim més, el que caldria és estendre la nostra àrea lingüística i tenir una cura especial (consentir-los, diríem, no deixar-los tocar de peus a terra) dels escriptors que d'una manera espontània i natural, sense càlculs ulteriors, escriuen en un idioma que demostra posseir més *vitalitat editorial* que altres aparentment més acreditats.

Plantejada la qüestió en aquests termes, no pas menys considerables que els que fa seus l'escriptor partidari de les atraccions, el que queda és un provincianisme indefens i despullat, unes ganes quasi patètiques de fer la guitza. Potser si el zel militant que es posa en arraconar els escriptors *fidels* s'usava ajudant a practicar el famós *setze jutges mengen fetge d'un penjat* als il·lustres escriptors en llengua castellana que han fixat la seva residència en terres catalanes, s'obtidrien resultats més efectius de cara al futur, facilitant somnis trasbalsadors de prosperitat llibrera.

L'ALEGRIA

Fins una falsa alegria sol ésser preferible a una veritable tristesa.

DESCARTES

L'home a qui ha abandonat l'alegria, ha d'ésser comptat entre els morts

SOFOCLES

S'ha de simpatitzar amb l'alegria de la vida; com menys parlem de les nostres nafres, millor.

OSCAR WILDE

L'alegria és la plenitud del sentiment de la realitat.

SIMONE WEIL

LA TRISTESA

Les tristeses no s'han fet per a les bèsties, sinó per als homes. Però si els homes les senten en excés, es tornen bèsties.

CERVANTES

La tristesa, engendrada per la fallida de les nostres esperances, és una malaltia que amb freqüència causa la mort. Un pensament arriba a produir la mateixa alteració que una metzina.

BALZAC

La tristesa és una parenta de la ira i la seva companya assídua. Acaben confontent-se després del remordiment o del fracàs

SENECA

UNA DATA MEMORABLE

Aquest any s'ha escaigut el centenari de la naixença de Joaquim Ruyra, considerat per molts com el primer gran clàssic de les nostres lletres, en el sentit de la influència exercida, de la seva significació com a predecessor. L'idioma prengué en mans d'en Ruyra una autèntica maduresa, projectant de cara el futur "la plenitud i la joia d'escriure en català".

En el transcurs de la seva vida, es produeix a Catalunya l'algidesa del drama rural: pacífics literats i pacífics pagesos, en coincidir en el món de la fantasia, originen transcendents estripaments. En Ruyra, franciscà i mediterrani, es manté impermeable a la il·lusió d'esvejar la gent i serveix el testimoni de la seva realitat a través de la seva poesia, feliç conjunció que ens dóna unes pàgines que perduraran mentre subsisteixi l'esperit del nostre poble.

Joan Triadú, un dels nostres crítics més aguts, ha dit d'en Ruyra: "...en el passat avui pròxim, té ja tot l'aire d'un ésser fantàstic. La seva llegendària descurança humana i la seva acuradíssima obra ofereixen un contrast que no s'oblida. La seva pintoresca absència de la realitat i la seva coneixença del món no sorprenen pas menys. Reunia encara una fe d'il·luminat i una fina sornogueria pagesa. Contemplà i visqué tempestes: l'incendi dels seus boscos, el matrimoni desgraciat, una llarga guerra, que aconseguí tot just travessar. No sabem mai d'on li venia la màgia; ell, que contrast de més, fou mal poeta en vers i escriví en prosa la seva indubtable poesia".

MIRADES PROFUNDES

Una agradable olor de netedat flotava a mig aire. L'altra meitat era plena de vaporoses emanacions, possiblement amenaçadores, potser d'alcohol pur, o d'èter, o d'algun producte que es podia associar al record de mals moments.

El doctor va adreçar amb un gest maquinal el marc que protegia el jurament hipocràtic i donà una ullada al carrer, a través de vidres i cortines.

Una infermera immaculada, sense ni una sola creu vermella, va entrar tot encabint-se dins la còfia un sedós floc de cabells.

—Hi ha els senyors Arnau, marit i muller—, digué.

—El seu expedient, per favor...

—No existeix. S'han negat a fer-se fer anàlisis i radiografies i a contestar l'interrogatori previ.

—Ah, són aquells! Segueixo oposant-me a rebre'ls si no es sotmeten a les formalitats de rigor.

—Es que insisteixen a dir que el seu cas és especial.

—Tots els pacients es creuen tenir una forma única i encantadora de perdre la salut. Però en realitat cada ú s'ha d'ajupir com tothom i aguantar-se. Que no passin.

En sortir la infermera, el doctor semblà tenir uns segons d'abs-tracció. Després seguí amb la mirada una mosca que es passejava per damunt del receptari. Amb la ploma, el facultatiu donà un cop sec i professional al que en podríem dir el clatell de l'insecte, que quedà ert amb les potes enlaire, sense tacar res. Sonà el telèfon i el doctor prengué l'auricular amb displicència. "Sí. Passi la comunicació...

Bones tardes, senyora! Com? Li han donat les pastilles? Doncs la seva mort és acadèmicament impossible. No anticipi els fets. No donguin res per segur fins que jo vegi el malalt o, si s'escau, el cadàver". Deixà l'aparell amb un posat d'enuig, mormolant unes paraules sobre els catúfols que es fa la gent.

La infermera entrà de nou:

—Els senyors Arnau no cedeixen. Parlen d'un cas únic, de drets civils i de pagar, sense alterar-se, amb una educació exquisida però decidits a que prevalgui el seu fur. M'han donat aquesta nota...

El doctor llegí el petit paper i va alçar-se amb una certa precipitació.

—Si resulta que són parents del senador D'Hostoles! I ell és un gran industrial. Aquestes coses, senyoreta, s'han de pressentir. Que entrin de seguida.

El matrimoni es presentà amb un meditat estalvi de moviments. Ella era bonica, amb un cos atraient que sobresortia d'ací d'allà desvetllant suggestius impulsos. Ell era un home alt, amb la preocupació constant de mantenir-se test i digne. Tots dos anaven ben vestits i els accessoris normals de la seva indumentària es veien triats amb gust i sense mirar el preu.

Una vegada acomodats en els seients que els oferiren, començà el joc de la paraula, que prengué el senyor Arnau:

—Esperem trobar alhora un metge i un confessor. No m'atreveixo a afegir també "i un amic" perquè no m'assisteix encara aquest dret. Però ens han ponderat tant la vostra condició humana com la solidesa dels coneixements que posseïu, de manera que tot farà falta en el desgraciat cas que ens porta aquí. Quan la metafísica envaeix els recintes més sagrats de la vida, és aconsellable una mobilització general d'esforços i de sentiments...

La senyora va fer un gest d'impaciència quasi imperceptible i el metge també, sense tanta discreció: va passar l'índex per una conca de la calavera que tenia a la dreta de la taula, com si tregués una pols imaginària.

—Seré breu —proseguí el senyor Arnau, empès per l'aliança de les dues inquietuds: —no sé si heu llegit als diaris que acabo de tornar d'un llarg sojorn a l'estranger. Durant un any, he recollit dades sumament importants per a la nostra economia i ara, en reintegrar-me a casa, m'acaro amb la sorpresa de trobar la meua muller en estat de bona esperança.

El doctor associà l'adjectivació final amb la notícia del viatge i va topar amb una curiosa reminiscència geogràfica. Acostumat a la precisió de la nomenclatura científica, l'entrada poètica el desarmà.

—Perdò: en estat de què?

—Diguem, si us sembla millor, de gravidesa.

I el senyor Arnau abaixà els ulls, com si respirés per una gran ferida.

—Ah! —proferí el doctor, picat pel seu retard en l'agudesia. M'han perdut els circumloquis al voltant d'un fet natural i desitjable en el matrimoni. En casos semblants, ningú no pot esperar que m'exciti fins el punt de caure en les abraçades i les felicitacions. Si fos així, els meus clients i jo establiríem una camaraderia gens professional.

—Potser heu passat per alt la meva absència de dotze mesos, o potser jo havia d'afegir que ha estat ininterrompuda. Potser calia aclarir que la meva esposa no s'ha mogut d'aquí en tot aquest temps.

El facultatiu va alçar-se de la seva butaca, exagerant la gravetat de l'expressió.

—Senyors —digué—: m'avanço a declarar que no trobareu en mi ni un jutge ni un executor de designis formulats al marge de la llei. Només puc ocupar-me de les conseqüències de fets com el que m'expliqueu, però de cap manera modificar-les o prendre partit.

L'industrial també s'havia alçat, i duent en la mirada l'odi purament animal amb que els homes s'enfronten de vegades per causes fútils, replicà que no permetia que ningú posés en dubte la pura conducta de la seva esposa.

“Doncs, a veure...” murmurà el metge amb l'ombra d'un somriú sarcàstic. I amb veu segura, afegí:

—Em permeto recordar que la concepció no és mai a resultes d'un cop d'aire...

La dama va agitar suaument la seva ombrel·la, i amb un to dolç, sedant, va demanar als contendents que tornessin a seure, i tots dos l'obeïren mansament.

—Hem de perdonar al doctor una inferència enutjosa, però que és quasi inevitable. La naturalesa dels fets no permet una explicació ràpida ni fàcil. Ja saps, Arnau, que jo mateixa he passat per terribles alternatives mentals. De vegades, he cregut ésser víctima d'algun estat psíquic poc freqüent, somnambulisme o que sé jo! No obstant, la comprovació del meu equilibri físic ens ha fet refusar qualsevol explicació lligada a una pèrdua momentània de l'enteniment. Ens hem vist obligats a acceptar una altra causa...

—La inseminació artificial, senyora? —interrompé el metge, il·lusionat de sobte amb una possible solució honorable.

—No, no —prosseguí ella—. Hi ha vergonya en aquesta història, encara que la meva honestedat em preservi de tota màcula. Ignoro les derivacions socials de l'afer, però juro solemnement que no he tacat el cognom del meu marit...

Va dir aquestes paraules amb una serena captivença, irradiant bondat.

—Vaja, menys mal —digué el doctor com si sortís d'un malson—

Me n'alegro molt per tots dos i em pregunto què és el que s'espera de mi.

La dama contestà:

—Crec que heu d'escoltar tota la història. No és pas llarga. Es, tan sols, complicada i poc corrent. Recordo que l'Arnau va jutjar-la amb un qualificatiu que em semblà aleshores impregnat d'un torbador exotisme: “Es una història desueta”, digué. I a fe meva que, un cop aclarit el punt, vaig donar-li la raó. El fet s'esdevingué un dijous, dia aparentment amb totes les hores en regla, però que no és pas com els demés. Seguint una antiga habitud, vaig entrar a la *Granja Royal*. El lloc és inobjectable, m'acompanyava una amiga que pertany a una família de cognom il·lustre i el propòsit que ens guiava era gairebé ingenu, transparent: prendre maduixes amb nata. Sé que ningú no em criticarà mai per això...

La senyora sanglotà, ennuegant-se, i es tragué un petit mocador de seda amb el qual va eixugar-se subreptíciament unes llàgrimes.

—Apa, apa, estimada —l'encoratjà el marit.— Pensa que el doctor està acostumat a escoltar coses horribles. Qui sap si, a fi de comptes, trobarà que no ens hem mogut d'una branca coneguda de la patologia.

—I tant! —féu el metge disposat a ajudar-lo a cegues.— Dijous, granja, nata, maduixes, amiga... Fins aquí tots els elements són adorables.

—Al cap de poca estona d'haver-nos assegut al volt d'una taula —continuà la dama ja més tranquil·la, l'Elisenda, la meva acompanyant, començà a donar mostres d'una agitació inusitada. El seu rostre va canviar de color diverses vegades i tenia un panteix que va alarmar-me; mirava alguna cosa que hi devia haver darrera meu, amb els ulls molt oberts, fixant-los angoixosament. Premia amb tanta força el seu moneder que els dits van quedar-li blancs, i tremolava, fins el punt que la seva cadira cruixia...

—Probablement —arriscà el doctor—, li faltava aire. Ocorre en ocasions que en un local tancat...

—No. Els ventiladors funcionaven i a la meva amiga no li faltava res. Seria més just parlar d'excés que de defecte! El cas és que el conjunt de símptomes esveradors s'enriquí fins a desembocar en una mena d'èxtasi i aleshores la noia abandonà la seva tensió, com si tots els seu músculs es desplomessin extenuats després d'una fatiga extrema. “Què tens, Elisenda?” vaig preguntar-li amb un comprensible sobresalt. “Darrera teu!”—respongué—. Es espantós... El papà em treurà de casa!” M'anava a girar, però Elisenda va demanar-me que no ho fés. “Pel que més vulguis, no miris. Estalvia't l'oprobri que ha caigut damunt meu!”. No cal dir les ganes de mirar que van deixar-me aquestes paraules i, des d'aquell instant, sabia que *miraria*. En principi, fou una llambregada furtiva. Vaig veure un

home, potser tan sols una silueta masculina, dues taules més enllà de la nostra. Em sorprengué en els ulls del desconegut un miralleig que brillà de sobte com un llamp erçant-me la pell...

—Per favor, estimada —interrompé el senyor Arnau—, pensa com són de penosos per a mi certs detalls.

—S'ha d'explicar i ja he dit com costa el sol fet d'intentar-ho. El silenci no ens permetrà cap fugida, Arnau. Ens toca descendir altra vegada fins el fons de la nostra pena. Explicava, doncs, la invencible curiositat que m'havia de perdre a mi com ha perdut a tantes dones. Com que el girar-me m'obligava a un gest forçat i massa visible, vaig anar acostant la meva cadira a la d'Elisenda, que no cessava de pregar-me que no intentés descobrir el terrible secret. Però jo ja em trobava asseguda a frec seu i veia les espatlles amples i poderoses de l'home, que en aquell instant estava lleument inclinat sobre una tassa. No em semblà un espectacle desacostumat ni alarmant, i anava a dir una broma innocent per a tranquil·litzar la meva amiga, quan l'home es mogué amb lentitud, però d'una manera segura, com si sabés amb exactitud el lloc on em trobaria. I va mirar-me. He cercat des d'aleshores paraules per a descriure aquella mirada que em cremà d'una manera dolorosa i agradable alhora i tinc la sensació constant d'irrisorietat en els qualificatius. Indago, burxo l'idioma i no trobo res que, sense passar els límits de la decència, tingui la necessària intensitat expressiva. Era —que se'm permeti la frase— una mirada genètica...

—Et prego, estimada...

—Calla Arnau, per favor, i deixa'm dir. Estem en presència del metge i he de descarregar la meva ànima d'aquest pes abominable. Em vaig sentir posseïda. Mentre flotava vagament, la veu d'Elisenda semblava procedir d'un núvol proper: "No m'has cregut i ara t'hauràs d'espavilar. La feina serà teva!" Alguna cosa em deixondí. Potser el soroll d'un plat que caigué de les mans d'un cambrer o qualsevol so que es distingís dels altres. Què sé jo! Esbalaïda, vaig estirar Elisenda pel braç i fugirem al carrer, on aturarem un taxi.

—Sense pagar la consumació? —preguntà el doctor arrugant el front.

—No ho sé. Ni tan sols recordo si ja ens havien servit.

Després d'aquestes paraules, encetaren un silenci, que trencà el doctor:

—Vaja, vaja! No veig en tot això cap motiu per a preocupar-se. Es una aprensió, un subtil estat psíquic. Com diu la gent, és una simple mania.

La senyora refutà el punt de vista:

—Des dels fets que acabo de relatar, han transcorregut tres mesos i el meu organisme ha sofert els canvis que corresponen a aquest període de temps en els casos de... de...

—Passem per alt els mots candents, tan pertorbadors en una situació com la d'ara —digué el senyor Arnau—. Aquest tombant de salut de la meva esposa (qualifiquem-ho així provisionalment) l'han certificat ja dos eminents col·legues vostres.

"Segueixo sense endevinar, doncs, perquè recorreu a mi." El doctor aprofità el tercer lloc que li havien reservat en les consultes per a ressentir-se lleugerament i mirar d'eludir el compromís.

—Perquè busquem un consell que ha d'anar avalat per les virtuts de qui ens el dongui. Oi, Magdalena?

—Sí.

—Des d'ara —seguí dient el senyor Arnau—, em serà difícil separar el metge del notari. Tenint en compte que el producte s'inicia en circumstàncies tan singulars, ¿quina classe d'especialista haurà de menar la meva esposa fins el terme normal? I quan l'inevitable s'esdevingui, ¿quin nom li posarem? Com figurarà en els drets de successió de la família?

—El nom és el de menys —va respondre el doctor—. I referent a l'especialista, es pot triar el que es vulgui, a condició que resideixi a l'estranger. Aquest requisit es quasi obligatori; aquí, es convertirien en delators els canvis d'humor provocats per la recerca de noves versions dels fets, de manera que s'imposa la sortida del país. Quan hagi transcorregut tot, podeu tornar amb la criatura carregada de llaços i de puntes, espectacle que sempre atabala una mica i ocasionarà en aquest cas una desitjable desorientació.

—Em sembla perillós —digué l'industrial en veu baixa.

—Procureu que no ho sigui. Abrigueu-lo bé en passar la frontera i coratge!

El matrimoni va alçar-se amb una certa fredor; la dama demanà per passar un moment al tocador, on va acompanyar-la la infermera.

En quedar sols els dos homes, el senyor Arnau es veié sobtadament deficiós. Va acostar-se el metge i, de pressa, sense elevar la veu, digué:

—Tot això és enrevessat, però possible, oi doctor? Si l'aire porta el pol·len que fecunda les flors a través de grans distàncies, també pot ésser que una mirada ben forta... Després de tot, ja que ha vingut així la comparança, em plau declarar que la meva esposa té realment la delicadesa d'una flor.

—Senyor Arnau —contestà el facultatitu, sentint el pes d'una gran responsabilitat social—: en aquests casos, la il·lusió és el tot. Sembla mentida el poder de la il·lusió, però per desgràcia no es pot receptor. Deixo a les vostres mans la feina de cultivar-la i treure'n partit.

El fabricant volia explicar les poques il·lusions que posava en aquell assumpte, però ja no tingué temps. Retornà la muller amb

el maquillatge triomfant sobre qualsevol rastre d'aflicció i abreujà graciosamente els tràmits de comiat.

El doctor seguí l'habitud de la seva consulta sense treure's del cap el cas de la mirada profunda. Prenia la pressió i auscultava, se'l veia atent a les descripcions de migranyes i petits dolors que li feien els malalts, però per dins desgranava reflexions al marge: "Es increïble com una història, per extraordinària que sigui, omple de dubtes l'esperit dels homes si la conta una dona. Quin industrial! No obstant, quan un se'n va a l'estranger, el propi país queda com un misteri i en tornar s'han d'acceptar tota mena d'explicacions".

Pel carrer, camí de casa seva després d'haver efectuat encara tres visites a domicili, el doctor anava pensant en comportaments matrimonials. I queia, tractant d'establir paral·lels, en la revisió del seu, que anava una mica a la deriva. "Fa molt temps que l'Elena es veu absent, com si complís i prou —es deia—. De fet, deixant de banda els mínims contactes indispensables, portem vides separades. Un dels, dos, o cadascú pel seu compte, viatja per paisos imaginaris sense haver-nos mogut d'aquí".

Va obrir-lo l'Elena, la seva esposa. El doctor estava en tren d'observar-ho tot calladament: el petó simbòlic, la lleu estreta de mans o braços, i unes paraules de salutació que tenien la formulària fredor de les cartes comercials, com un "molt senyor meu" o "mentre esperem notícies vostres...". Sí, alguna cosa s'havia gastat amb l'ús i quedava només un reglament d'organització interna ple de clàusules que obligaven sense convèncer.

El doctor passà a la sala, on la minyona va donar-li la bata i les pantufles. S'assegué en una butaca al costat de la llar de foc i estengué el diari, sense veure'l. Sentia darrera seu el fressejar de l'Elena amb les agulles de fer mitja i estava pendent d'aquesta pau presidida pels sentiments fets, com les frases fetes.

Procurant donar a la seva veu una entonació despreocupada, preguntà de sobte:

—Tu no deus anar mai a la *Granja Royal*, oi Elena?

Cessà la remor del teixir i una de les agulles caigué a terra. L'esposa reprengué de seguida el paper que tenia assignat.

—Per què no? Hi vaig cada dijous—, va respondre amb una hostilitat impregnada de placidesa.

El metge arrugà els extrems del diari, mirant de no fer soroll. En aquells moments, la seva preocupació principal era no desentonar. Ben dintre seu, vessà dues llàgrimes que caigueren de la fosca cavitat del crani a la fosca cavitat del tòrax, sense mullar-li les pestanyes. Inclina el cap i va abandonar-se a una mandra enorme.